

Dwergblauwtje

Cupido minimus

Het dwergblauwtje is sinds 1984 als standvlinder verdwenen, maar wordt nog geregeld in het zuiden van Limburg gezien en plant zich daar ook nog incidenteel voort in een kalksteengroeve. De rups is variabel bleek gekleurd en heeft een glanzend zwarte kop. De vlinder vliegt van midden mei tot midden juni en van midden juli tot midden augustus.

Levenscyclus en gedrag

De waardplant van het dwergblauwtje is wondklaver. Het vrouwtje zet de eitjes afzonderlijk af op de jonge bloemen of bloemknoppen. Meestal wordt het eitje afgezet aan de harige basis van de bloemkelk. Daarna wrijft het vrouwtje met het achterlijf over de bloemen. Mogelijk is dit om een geurspoor achter te laten zodat het bloemhoofdje niet door andere vrouwtjes wordt gebruikt. Toch worden geregeld bloemhoofdjes gevonden met meerdere eitjes daarop. (MAES & VAN DYCK 1999).

Kalkgrasland in België langs het Albertkanaal nabij Maastricht (LI).

Limestone grassland in Belgium near Maastricht (LI).

Net uit het eitje gekropen eet de rups een gaatje in de bloembodem en voedt zich met het vruchtbeginsel en de zaden. De lege eischal blijft op de bloemknop achter en kan de hele zomer gevonden worden. Ervaren waarnemers inventariseren de soort aan de hand van deze ei-restanten. De

opening in het vruchtbeginsel wordt zorgvuldig verborgen met uitwerpselen en spinsel. Als het vruchtbeginsel op is gaat de rups naar een andere bloem. De oudere rups eet ook bloemen en leeft aan de buitenzijde van het vruchtje, maar blijft er een verborgen leefwijze op na houden. De rupsen kruipen van de ene naar de andere bloem en als daar al een soortgenoot aanwezig is, eet de grotere de kleinere op. Rupsen moeten snel groeien want de wondklaver bloeit maar enkele weken. Ze zijn aantrekkelijk voor mieren en worden soms meegenomen naar het nest, waar de rups zich vervolgens verpopt. Rupsen die op de waardplant blijven, overwinteren in de strooisellaag, bijvoorbeeld tussen afgestorven delen van de waardplant. Sommige rupsen verpoppen zich nog hetzelfde jaar en brengen een partiële tweede generatie voort, maar de meeste verpoppen zich in het voorjaar. Ook de pop is aantrekkelijk voor mieren en wordt nogal eens meegenomen. (ELFFERICH 1966, MAES & VAN DYCK 1999, AKKERMANS ET AL. 2001).

In mei vliegen de eerste vlinders. De dichtheid op de vliegplaatsen is doorgaans vrij hoog tot hoog, zo'n 4 tot 64 individuen per ha, maar daarbij moet bedacht worden dat geschikte vliegplaatsen doorgaans maar een klein oppervlak hebben. Mannetjes scholen vaak samen in de buurt van enkele struiken of wat pollen gras. Daar zitten ze op maximaal twee meter afstand van elkaar, een halve tot anderhalve meter boven de grond. Alle kleine vlinders die langsvliegen worden achtervolgd. Maagdlijke vrouwtjes zoeken deze groepen mannetjes op en vertrekken weer als ze hebben gepaard. Daarna vliegen zij vooral in de buurt van wondklaver: zij zonnen en rusten daarop, drinken er nectar van en leggen er uiteraard de eitjes op. De vlinders brengen de nacht door in groepjes, waarbij ze met de kop naar beneden in de vegetatie hangen. Zo'n rustplek wordt iedere avond gebruikt en ligt vaak een eindje van de samscholingsplek en de nectarplanten vandaan. De belangrijkste nectarplant is wondklaver, maar ook rode klaver en rolklaver worden gebruikt. De vlinders worden relatief weinig op nectarplanten gezien. (ELFFERICH 1966, TAX 1989, THOMAS & LEWINGTON 1991, BINK 1992, MAES & VAN DYCK 1999, AKKERMANS ET AL. 2001).

Vliegtijd en overwintering

Het dwergblauwtje vliegt in één of twee generaties. De eerste generatie vliegt tussen 16 mei en 20 juni, de tweede kleinere en soms zelfs partiële generatie tussen 21 juli en 10 augustus. De uiterste data waarop een vlinder is gezien zijn 15 april en 17 augustus. De waarneming van 15 april 1885 betreft een collectie-exemplaar; de eerstvolgende waarneming is van 5 mei. Hij overwintert als volgroeide rups.

Leefgebied

Het dwergblauwtje is te vinden in structuurrijke, droge graslanden op kalkrijke gronden. De vlinders hebben een voorkeur voor warme, zonnige laagten met vaak enige beschutting in de vorm van een struweel, of de vindplaats ligt in een groeve. De soort neemt genoeg met een klein leefgebied. Meestal is een plek van ongeveer 200 m² voldoende: op zo'n oppervlakte kan jarenlang een populatie van circa 30 vlinders op evenzoveel waardplanten leven. Wel heeft het dwergblauwtje dan een netwerk nodig van verschillende van zulke kleine leefgebiedjes. Een belangrijke eis aan het leefgebied is de aanwezigheid van wondklaver, een plant die zelden

ouder dan vijf jaar wordt en slechts één of tweemaal bloeit. In Zuid-Limburg is deze plant zeldzaam en op enkele plaatsen aanwezig langs spoorlijnen, in stedelijk gebied en op enkele kalkgraslanden (verder vooral in de duinen). Recent onderzoek van Krauss et al. (2004) bevestigt het vermoeden dat de omvang van een populatie dwergblauwtjes min of meer evenredig is met het aantal wondklavers. (TAX 1989, BLINK 1997, VELING 1999, BAGUETTE ET AL. 2000).

Mobiliteit, verspreiding en trend

Het dwergblauwtje staat bekend als een honkvaste vlinder die doorgaans geen grote afstanden aflegt. Toch duidt de aanwezigheid van zwervers in Zuid-Limburg erop dat de soort zich soms over enkele kilometers verplaatst. Ook onderzoek naar het leefgebied en het voorkomen op geïsoleerde plaatsen van de wondklaver wijst erop dat hij in staat is om over grotere afstanden te zwerven. (KRAUSS ET AL. 2004).

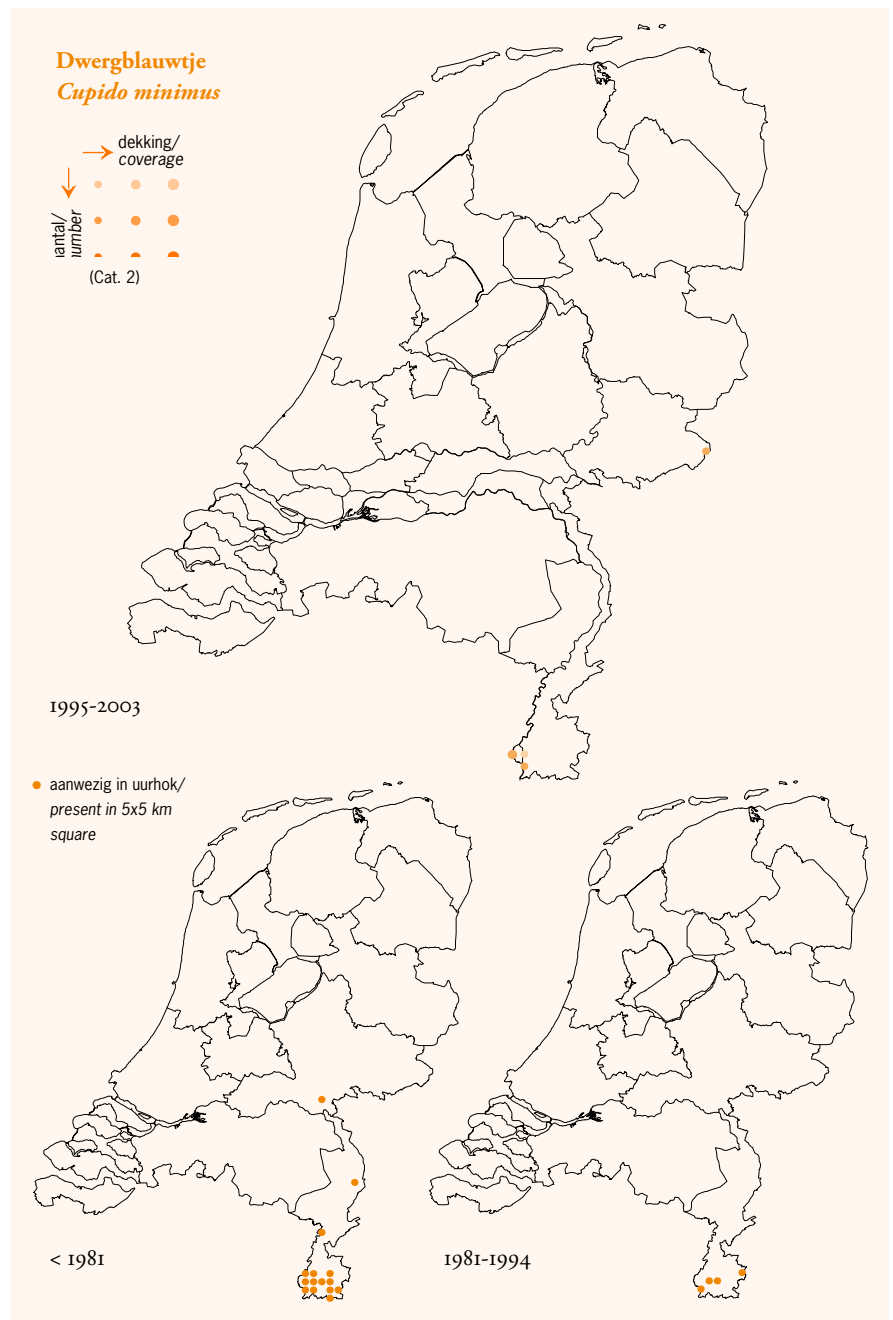
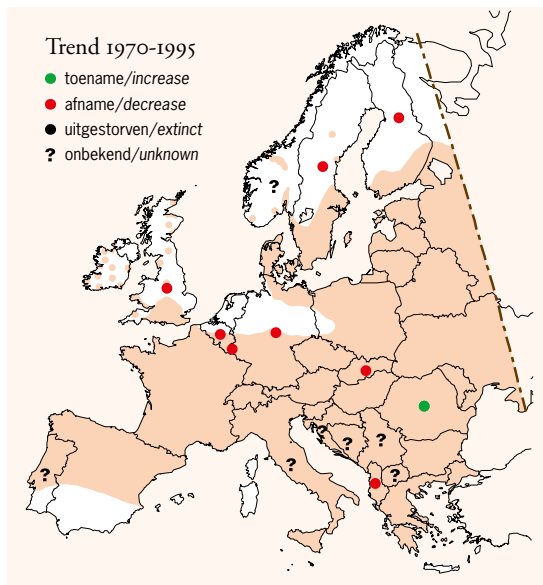
Het dwergblauwtje komt voor van Ierland tot Oost-Azië en van Midden-Scandinavië en Schotland tot Midden-Spanje, Italië en Griekenland. In Nederland is hij vrijwel uitsluitend in Limburg gevonden, daarbuiten slechts tweemaal: bij Nijmegen en recent bij Winterswijk. Aan het begin van de twintigste eeuw kwam deze soort uitsluitend voor in het krijtgebied van Limburg, maar was ook toen zeldzaam. Daarnaast zijn er enkele waarnemingen uit het stroomdal van de Maas, onder andere in de omgeving van Venlo. Hij is gedurende de hele twintigste eeuw gezien, maar niet jaarlijks. De meeste waarnemingen zijn gedaan in 1880-1890 en in 1925-1930. Na deze perioden namen de aantallen gestaag af. De laatste populaties vlogen tot 1982 op de Bemelerberg en tot 1984 op de Sint-Pietersberg. Daarna is het dwergblauwtje een aantal jaren niet in Nederland gezien, maar sinds 1992 wordt hij weer jaarlijks gevonden. Dit betreffen zowel onregelmatige standvlinders als zwervers. Vooral in de ENCI-groeve in de Sint-Pietersberg plant de soort zich zo nu en dan voort, bijvoorbeeld in 1998 en in 1999. Daarnaast worden op diverse plaatsen zwervende vlinders gezien, voornamelijk afkomstig uit aangrenzend België: op slechts honderd meter van de grens bevinden zich populaties langs het Albertkanaal, bij Thier de Lanaye en Opkanne. Verrassender zijn

de waarnemingen in een groeve in de omgeving van Winterswijk (GE). Daar zijn in 1997 zes exemplaren en in 2000 één exemplaar gezien. Ondanks gerichte zoekacties is de waardplant daar niet gevonden. Er bevindt zich in ieder geval een kleine populatie in Duitsland op 100 km afstand van Winterswijk. (VERSCHRAEGEN ET AL. 2003).

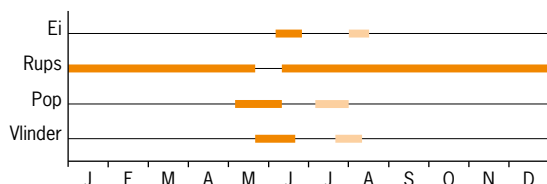
Bescherming

Het dwergblauwtje staat als 'verdwenen' op de Rode lijst en is beschermd volgens de Flora- en faunawet. Op Europese schaal is de soort niet bedreigd en over het algemeen is het voorkomen stabiel. Uit acht van de 34 landen waar de soort voorkomt wordt echter een achteruitgang gemeld, en hij staat op de Vlaamse, Waalse en Britse Rode Lijst. In Duitsland staat de soort in de categorie 'bijna bedreigd'.

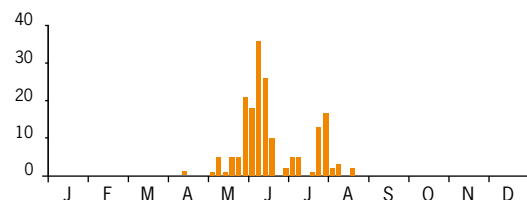
Gebieden waar het dwergblauwtje voor kan komen, dienen

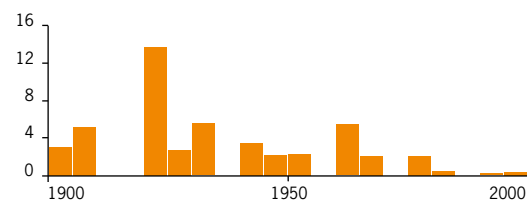
Stadia-diagram /
Life cycle diagram
(respectively egg, caterpillar,
pupa, imago)

Vliegtijd /Flight period

Trend 1900-2000

zorgvuldig beheerd te worden. Door branden of grootschalig maaien van kalkgraslanden verdwijnen alle poppen en rupsen. Bij geen beheer groeit het grasland dicht en verdwijnen wondklaver en dwergblauwtje. Daarom is kleinschalig en gefaseerd maaien van deze graslanden noodzakelijk. Een andere geschikte maatregel is extensieve begrazing en het handmatig verwijderen van opslag. Speciale aandacht verdient daarbij de waardplant. Op de plaats waar in de jaren negentig geregeld dwergblauwtjes werden gezien, is de wondklaver inmiddels verdwenen. Daarnaast is het mogelijk de verbinding met België te verbeteren. Vlak over de grens, op het Belgische deel van de Sint-Pietersberg en langs het Albertkanaal, komen grotere populaties van het dwergblauwtje voor. Door de tussenliggende kalkgraslanden goed te beheren, kan de soort zich mogelijk weer in Nederland vestigen. Ook bij de herinrichting van de ENCI-groeve kunnen kalkgraslanden worden ontwikkeld waar het dwergblauwtje zich zou kunnen vestigen.

Toekomst

Indien de voorgestelde maatregelen worden uitgevoerd is het mogelijk dat het dwergblauwtje weer als zeldzame standvlinder terugkeert.

SUMMARY

Small Blue *Cupido minimus*

Cupido minimus was formerly a resident, but became ex-

Profiel van het dwergblauwtje

Voedsel rupsen Wondklaver *Anthyllis vulneraria*.

Voedsel vlinders Nectar van wondklaver *Anthyllis vulneraria*, maar ook van andere vlinderbloemigen *Fabaceae*.

Vliegtijd vlinders Een of twee generaties, de eerste tussen midden mei en midden juni en de tweede, partiële tussen midden juli en midden augustus.

Duur stadia Ei: 3-7, rups: 250-340 (overwinterend) of 18-27 (partiële 2e gen.), pop: ca. 15, vlinder: 7-14, rijpingsduur eitje: 3-4 dagen.

Overwinteringsfase Volgroeide rups.

Leefgebied Gevarieerde zonnig gelegen kalkgraslandjes met voldoende wondklaver.

Mobiliteit Honkvast, maar kan zo nu en dan zwerven.

Dichtheid Vrij hoog tot hoog, zo'n 4 tot 64 individuen per ha.

Status Verdwenen standvlinder sinds 1984, sindsdien onregelmatige standvlinder en zwerver.

Rode Lijst Verdwenen.

Europese status Niet bedreigd.

Knelpunten verspreiding Verkeerd beheer leefgebied, zeldzaamheid wondklaver in voldoende dichtheid, isolatie van kleine populaties.

Verwachting toekomst Eventueel uiterst zeldzame standvlinder.

Beschermingsmaatregelen Kleinschalig maaien of extensief begrazingsbeheer van geschikte kalkgraslanden, uitbreiding leefgebied nabij de Belgische populaties.

tinct in 1984. Since then, vagrants have been seen regularly, mostly in limestone quarries and on calcareous grasslands, in the south of the province of Limburg. It reproduced near Maastricht in 1998 and 1999, but disappeared again in 2000. The species is classified as 'extinct' on the 2006 Red List as reproduction has not yet taken place in five consecutive years. It used to fly in one generation, from mid-May until mid-June, and sometimes there was a second generation; it hibernated as a fully-grown caterpillar. Its larval foodplant, *Anthyllis vulneraria*, is rare in the Netherlands. Recolonisation from neighbouring Belgian populations depends on appropriate management and enlargement of the former habitat using extensive grazing and occasional rotational mowing.